

Spremembe v kmečki ekonomiji Trnovskega gozda po izgradnji cest sredi 18. stoletja in nastanek zaselka Nemci

PETRA KOLENC | ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa

✉ petra.kolenc@zrc-sazu.si

Izveček: Prispevek oriše različne vire in zapise o nastanku zaselka Nemci na Trnovski planoti, katerega nemško govoreče prebivalstvo se je kmalu po naselitvi poslovenilo in vključilo v kmečko ekonomijo Trnovskega gozda z izgradnjo cest. Nekatero novost, ki jih je uvedel gozdni mojster Leonardo pl. Buglioni, kot je prevoz drv z vozovi po novozgrajenih cestah v mesto Gorica so sprva naletele na odpor pri domačinih, kasneje pa so skupaj z vpeljavo prečne žage t. i. žage amerikanke, močno spremenile kmečko ekonomijo Trnovske planote, kar dokazujem z nekaterimi statističnimi primerjavami.

Ključne besede: Trnovski gozd, zaselek Nemci, gradnja cest, kmečka ekonomija, gozdni mojster, Leonardo pl. Buglioni.

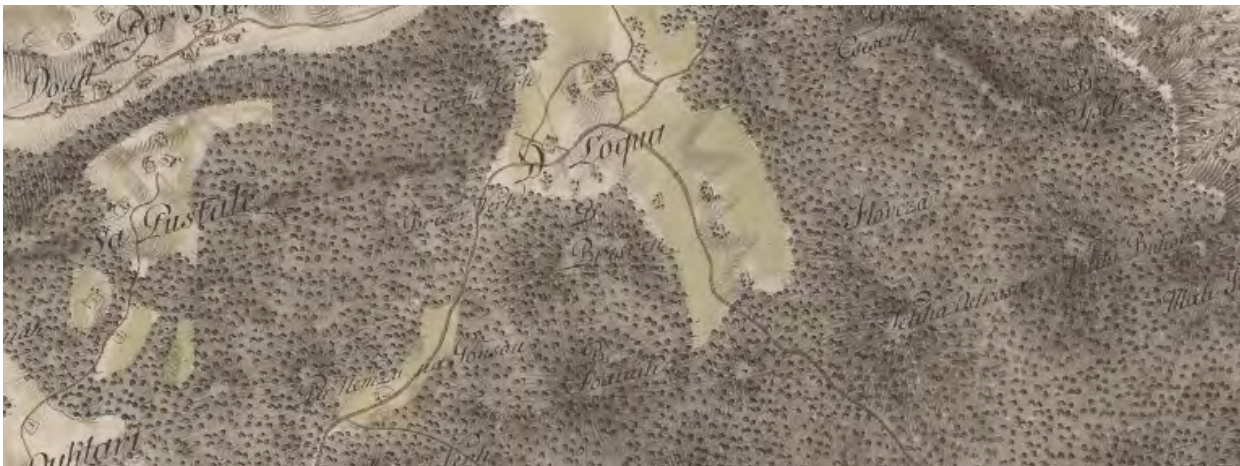
I cambiamenti avvenuti nell'economia agricola nella Selva di Tarnova dopo la costruzione delle strade a metà del Settecento e la formazione del casale Nemci

Riassunto: L'articolo descrive varie fonti e documenti riguardanti la formazione del casale Nemci sull'altopiano di Tarnova, la cui popolazione di lingua tedesca si slovenizzò poco dopo l'insediamento e si integrò nell'economia rurale nella Selva di Tarnova con la costruzione di strade. Alcune innovazioni introdotte dal guardaboschi Leonardo Buglioni come il trasporto di legna su carri lungo le nuove strade fino alla città di Gorizia inizialmente incontrarono resistenza tra gli abitanti locali. Tuttavia, insieme all'introduzione della sega trasversale, la cosiddetta «amerikanka», queste innovazioni trasformarono profondamente l'economia rurale dell'altopiano di Tarnova come dimostrato attraverso alcune comparazioni statistiche.

Parole chiave: Selva di Tarnova, Casale Nemci, costruzione di strade, economia rurale, guardaboschi, Leonardo Buglioni

O prisotnosti prebivalcev, priseljenih na slovensko ozemlje iz nemško govorečih dežel, izpričujejo nekatera krajevna imena, ki so jih za novo naseljene prišleke dali prebivalci slovenskega jezikovnega prostora (prim. Majdič 1966). Gre za poimenovanja Nemška vas, Nemški Rovt, (Nemški) Rut

(prim. Torkar 2000) in na Trnovski planoti zaselek Nemci, koloniziran ob reformah Habsburške vladarske hiše v času Marije Terezije. Nekatera starejša hišna imena *Pr' T'minc*, *Pr' Bohinc* v naseljih Trnovske planote jasno nakazujejo, od kod so pastirji izpričano kakih 300 let prej prišli na območje Trnovskega

Jožefinski vojaški zemljevid, ki je nastajal med letoma 1763 in 1787, z vrisanim zaselkom »Per Nemzu na Gousdu«, povezanim s cesto do Lokvi (Rajšp 1997, karte, 3. zvezek).

gozda, npr. iz Tolmina ali Bohinja. Nemški priimki (Winkler, Strosar, Vogl) pa so lastni prav prihodu nemških gozdnih delavcev na področje sredi 18. stoletja, ko se je Trnovski gozd začel prepletati s cestnim omrežjem, kar je prispevalo tudi k novi naselitvi območja, saj so velike količine za trg namenjenega lesa potrebovale intenzivnejši način gozdarjenja in prevoznitva.

Po do sedaj poznanih, najzanesljivejših pisnih virih¹ naj bi leta 1754² avstrijska vlada na zahtevo gozdne uprave³ pozvala nekaj

¹ ASTS, 146 Consiglio, 1754–1777, t. e. 146, 1757.

² V Gorico, ki v Buglionijevem času postane sedež okrožja Goriško-Gradiške dežele, tedaj naselijo dodatno število poklicnih vojakov.

³ »Na visokogorski planoti Trnovskega gozda so se pod vladavino cesarice Marije Terezije na zahtevo gozdne uprave naselili nemški drvarji iz Spodnje Avstrije. Naselbina se imenuje Pri Nemcih, toda če odmislimo izključno nemške priimke, nič več ne opozarja na izvir njenih prebivalcev« (citirano po slovenskem prevodu iz leta 2018), je bilo leta 1891 napisano v zborniku *Avstro-Ogrske monarhije v besedi in podobi* (Kropej Telban in Slavec Gradišnik 2018: 185), ki je v drugem zvezku opisovala značilnosti Goriške pokrajine in prebivalstva. Nastajala je v zadnjih dveh desetletjih 19. stoletja na pobudo prestolonaslednika nadvojvode Rudolfa (1858–1889) kot domoznanska zbirka z enciklopedičnimi ambicijami v nemški in madžarski redakciji, v 21 knjigah, izdanih na Dunaju in v Budimpešti. Vsebina je razporejena po pokrajinskih značilnostih, predzgodovini, zgodovini, narodopisju, glasbi, književnosti, arhitekturi, slikarstvu in kiparstvu, obrti in gospodarskem življenju. Cilj dela je bila

nemških rodbin, tj. logarjev iz Dunajskega gozda (Wiener Wald), naj se naselijo na območju, ki so ga pozneje poimenovali Nemci (v pisnih viri in na zemljevidih srečamo tudi zapise: Nemczi/Pri Nemzu v Gojzdu, Deutsche⁴, Casali Nemci). To je bil čas, ko je za državni Trnovski gozd skrbela gozdna uprava z vrhovnim gozdarjem Leonardom Buglionijem, ki naj bi pri tedanjih oblasteh posredoval⁵ glede naselitve izkušenih gozdarjev na območje Trnovskega gozda. V virih nisem našla enoznačnih odgovorov, kdaj naj bi se to zares zgodilo. Navajanje letnic je različno, ponekod se omenja leto 1760, »ko se je nekaj gozdarjev in tesarjev iz Spodnje Avstrije preselilo v okolico Trnovega, kjer sedaj obstaja kraj imenovan Pri Nemcih ter družine z izvorno nemškimi priimki, ki pa so poslovenjeni« (Mailly 2004: 103). Jože Šušmelj (2014: 13) v svoji knjigi o Andreju baronu Winklerju, rojenem v zaselku Nemci, navaja, da so prišle družine Winkler in Strasser iz Wienerwalda (Dunajskega gozda). Po drugih virih pa naj bi

enakovredna predstavitev vseh narodov dvojne monarhije, ki bi prispevala h krepitvi in spoštovanju »različnosti v enosti«.

⁴ ASTS, Direzione delle fabbriche, Situacijski načrt Trnovskega gozda iz leta 1804, kjer zasledimo nemško poimenovanje zaselka Nemci »Deutsche«.

⁵ ASTS, 146, Lettera del Waldmastralo de Buglioni, 22. 4. 1757, 16. 10. 1765, 21. 11. 1769.

»Per Nemzih« je ime zaselka zabeležil Franciscejski kataster za Primorsko (1811–1869). Nemci so tedaj sodili pod katastrsko občino Lokve (vir: SI AS 179, G117 Lokve, k. o.).

Winklerji prišli iz vasi pod Großglocknerjem, kjer je ta priimek zelo pogost. V rodovniku Venceslava Winklerja je na prvi strani zapisano: »Leta 1754 velika povodenj v Badnu. Nekatere družine odšle v Ameriko. Druge v Trnovski gozd kot svobodnjaki – kolonisti. Prišle družine Winkler, Strosser, Voglar (ponekod Vogl/Vogel)«, prav slednje pa naj bi naselile območje, ki so ga zaradi nemškogovorečih prišlekov domačini poimenovali »Pr Nemzu v gojzdu« (prim. Šušmelj 2014: 13–18)⁶. Po nekaterih podatkih naj bi družina Vogel kraj zapustila, družini Winkler in Strossar pa sta

»zavihali rokave in s pridnim delom očistili 30 hektarov gozda ter svet spremenili v travnike in polja« (Rijavec 2013: 116). Po pripovedovanju, ki ga je zapisala potomka Winklerjeve družine, učiteljica Mara Rijavec (2013), naj bi bila bolj delovna in zagnana družina Winkler, zato je bilo tudi njeno imetje večje: »Strasserji so godli na bas, Winklerjevi pa so kameenje kopali« (Rijavec 2013: 116).

Nekateri avtorji pa naselitev ozemlja današnjih Nemcev povezujejo z naselitvijo postavljenih zaupnikov, ki so varovali trnovski del gozda pred izropanjem: »To naj bi bilo zapupano sedmim nemškimi družinam, ki so dobile pravico, da si po lastni uvidevnosti omejijo

⁶ Šušmelj se sklicuje na zapiske o rodovniku družine Winkler, ki mu jih je posredoval gozdarski inž. prof. dr. Iztok Winkler, sin Venceslava Winklerja, mladinskega pisatelja, ob raziskavi svojih prednikov.

potrebno zemljišče in gozd.⁷ Ker so bile bivalne razmere za te družine neugodne, so se od sedmih stalno naselile le tri⁸ Winkler, Strosser in Vog(e)l« (Močnik 1974: 33-34). Omenjenim zaupnikom so se kmalu pridružili še nekateri prebivalci z bližnjih Lokvi, družina Krivec s Slapa, družina Peršič s Trnovega ter Plesničarji iz Voglarjev, da so skupaj opravljali čuvarstvo službo v gozdu; nemški naseljenci so se v drugi generaciji poslovenili, kar izpričuje tudi zapis Andreja barona Winklerja o babici, ki je kot drugi rod naseljencev že znala slovensko (prim. Šušmelj 2014: 13–18).

V preteklosti je bila prisotna tudi povedka o nastanku zaselka Nemci, ki jo je avtorica besedila povedal domačin, gozdar Alfred Gruden: »Med letoma 1420 in 1460 naj bi prišla dva človeka z družinami iz Dunajskega dvora na Goriško. Eden se je pisal Strossmayer, drugi Winkler, z nalogo, da ubijeta tedanjega papeža. Vendar sta se dejanja skesala in sklenila, da se z družinama umakneta v samoto. Prek Tolmina sta zavila v Trnovski gozd in tu našla prvo večjo jaso pri današnjem zaselku Nemci. Tu sta se družini množili, vse več je bilo otrok, celo novčiče so kovali. Ob neki priliki sta ženi odšli po deželi Kranjski in se nekje na Štajerskem ustavili ob krčmi/žganjeriji ter plačali popita šnopca z novčiči, tedaj vrednimi cele krave. Zadeva se je biričem zdela sumljiva, zato so ženski zasledovali in izsledili njuni družini pri Nemcih. Vse so pobili, ostali naj bi samo otroci, ki so tedaj pasli živino daleč v gozdu. Tej otroci naj bi bili predniki današnjih prebivalcev zaselka Nemci.«⁹

⁷ Iztrebili naj bi 30 ha gozda ter ga spremenili v polja, travnike, senožeti, njive in vrtove.

⁸ Po nekaterih podatkih naj bi družina Vogel kraj zapustila, družini Winkler in Strossar pa sta zavihali rokave in s pridnim delom očistili 30 hektarov gozda ter set spremenili v travnike in polja.

⁹ Alfred Gruden (1930–2022), domačin iz Nemcev, 16. 6. 2008.

Odnos med Gorico in njenim zaledjem

Da bi razumeli naselitev Nemcev sredi gozdne jase, moramo razumeti najzgodnejšo obliko odnosa med mestom in njegovo okolico, Gorico in Trnovskim gozdom, ki je nekoč segal do Solkana in je v svoje površine vključeval tudi Panovec (prim. Morelli 1855 (1974), Zilli 1995). Bil je »glavni dobavitelj« lesa za ogrevanje mesta Gorica in njej bližnjih vasi. Tovorjenje lesa so sprva popolnoma obvladovali domačini. Z volovsko vprego¹⁰ so les po vlakah¹¹ vlačili do roba Trnovske planote, od koder so ga po drčah spuščali v dolino,¹² ob čemer sta se tako les kot zemljišče poškodovala¹³. Les so šele na vznožju hriba primerno izkrojili¹⁴ in ga nato zvozili v Gorico (Beyer 1891: 5). Na tak način so bila iz gozda pretovorjena samo močnejša drevesa, vejevje in vrhači¹⁵ pa so ostajali v gozdu in bili na voljo za kurjavo domačinom. Ta položaj se je spremenil, ko je bila v letih 1756 in 1757 zgrajena cesta, ki je iz Gorice mimo Kromberka, Ravnice, Trnovega in Nemcev vodila v osrčje gozda, nekoliko kasneje tudi do vasi Lokve, in povezala Trnovsko planoto z mestom. Ceste so olajšale dobavo večjih količin lesa, posebej važnega za ogrevanje prebivalstva Gorice. Z izgradnjo cestnega omrežja pa se spremenil tudi odnos prebivalstva, naseljenega v vaseh Trnovske planote, do delovišč Trnovskega gozda.

¹⁰ Dva drogova, ki sta segala od jarma vprežnih volov navzdol do volove zadnje noge. Drogova sta bila dolga 1,5 sežnja, čez njiju pa je bil pritrjen prečnik (Querholz) z dvema »spritljama« (sprittel). Na tej pripravi je bil pritrjen na eni strani preluknjan dolgi les (Langholz), to je bila priprava za vlečenje lesa po pobočjih v dolino (prim. Beyer 1891: 333).

¹¹ Vlaka – žlebasta vdolbina v tleh za spravlanje lesa do gozdne ceste (SSKJ).

¹² Drča – plitva vdolbina v strmem pobočju, navadno za spravlanje lesa v dolino (SSKJ).

¹³ Poleg tega pa so uničevali gozd tudi z mladim drogovjem, ki so ga jemali za vlačenje tehničnega lesa, in s tem sekali mlad naraščaj, medtem ko so slabša drevesa brez prirastka puščali neposekana.

¹⁴ Odmerili, kjer naj se razžaga.

¹⁵ Odžagani del debla pri vrhu.

Razglednica zaselka Nemci nastala za časa Italije, kar je razvidno iz italijanskega poimenovanja vasi Casali Nemci.

Z dokončanjem izgradnje ceste iz Kromberka v notranjost Trnovskega gozda v letu 1758 se je končalo obdobje dotedanjih prebirnih sečenj¹⁶, ki so močno škodile Trnovskemu gozdu. Začelo so je obdobje rednih sečenj, ki je bilo povezano tudi z izgrajeno prvo cesto v Trnovskem gozdu, po kateri je bil možen prevoz z vozovi. Šlo je za čas, ko je mesto Gorica – tudi zaradi nastanitve dodatnega števila poklicnih vojakov – zahtevalo redno dobavo večje količine lesa. Hkrati pa je bil to čas, ko je Goriška beležila rast prebivalstva.¹⁷

¹⁶ Prebiralno gospodarjenje z gozdovi je v osnovi prvotna oblika izkoriščanja gozda. Človek je iz gozda vzel le tisto, kar je potreboval. Dokler potrebe niso bile prevelike, se je gozd redno obnavljal in se ohranjal.

¹⁷ Naj na tem mestu omenimo statistiko za Goriško grofijo iz leta 1754, ki omenja 102.337 ljudi, od tega 80.019 prebivalcev v goriškem delu grofije, ki naj bi živeli v 266 skupnostih. Nekaj let kasneje, leta 1783, naj bi bilo v Goriški grofiji 19.402 ognjišč, ki naj bi bila razdeljena znotraj 87 jurisdikcij, v katerih naj bi v povprečju živelo 5,89 človeka na družino (Della Bona 1856: 57).

Na Trnovski planoti se kot edino od jurisdikcij s 158 hišami tedaj omenjajo Lokve (Della Bona 1856: 222–223), vas, ki je po letu sodeč, v svoji bližini očitno že gostila nove prišleke, naseljence »pri Nemcu v Gojzdu«, ki so z novimi orodji verjetno že sodelovali pri prihodnji gradnji cest in izkoriščanju (gospodarjenju) ter dobavi večjih količin drv v mesto. Pod Lokve, ki so z 11. 8. 1788 že sodile pod Gozdni urad v Gorici kot nosilec jurisdikcije za območje cesarskega gozda (Dorsi 1983), pa je poleg novo naseljenih Nemcev¹⁸ tedaj sodila tudi Lazna ter ostale naseljene enklave¹⁹ (tudi številčna glažutarska kolonija) sredi gozda. In če bi iz povprečja, ki ga je ponudil Della Bona, izračunali število prebivalcev, ki naj bi tedaj bili naseljeni sredi Trnovskega gozda, bi našteali 930 prebivalcev. Statistično je bila približno polovica moškega spola, nadalje sklepamo, da je bilo izmed

¹⁸ Nemci naj bi cerkveno sodili pod vikariat na Trnovem, ki je spadal po šempaško župnijo,

¹⁹ Obdane z državnim gozdom.

teh pol otrok, odrasli moški pa so predstavljali potencialno delovno silo v gozdu; ali drugače povedano, od cca 200 mož je bila odvisna celotna dobava drv v mesto.

Leta 1785 je bil izdan ukaz o državni lastnini, ki je uredil tudi razmerja do plemiških in cerkvenih zemljiških gospodstev, prisotnih v Trnovskem gozdu, in s katerim je bil uveljavljen t. i. Morellijev kataster.²⁰ Z omenjeno reformo so bili na državno last²¹ prepisani naslednji teritoriji Trnovskega gozda:

- gozdovi visoke Trnovske planote skupaj s Trebuškimi stenami do črte Golaki, do koder so segali idrijski in vipavski gozdovi,
- pobočja nad Čepovanom in Puštalo (prej delno v lasti frančiškanov),
- planinski pašnik Čaven.

V zaselku Nemci je bilo tedaj sedem hišnih števil upravičenih do servitutnih pravic glede na obstoječe hišne številke (povzeto po: *Italijanski ureditveni elaborat za Trnovski gozd*, 1931: 28–29). Servitutne pravice v Trnovskem gozdu so nastale kot pravice, ki so jih imeli vaščani do skupne rabe zemljišč, kot so pašniki in gozdovi. Kjer so služnostne pravice nastale s pogodbami, so bile servitutne pravice dodeljene lastnikom hiš oz. posameznim hišnim številkam. To je sledilo popisu kmečkih in zemljiškosposposkih zemljišč v letih 1753 ter 1754, ko so uvedli davke in prvi popis duš za kasnejšo (1770) vojaško kon-skripcijo (prim. Golec 2018).

²⁰ Carlo Morelli di Schönfeld je bil ob uvajanju jožefinske davčne in urbarialne ureditve zadolžen za izvedbo reforme na podlagi jožefinskega katastra na Goriškem. V zvezi s to njegovo dejavnostjo se je njegovo ime – Misurazione Morelliana – ohranilo vse do današnjih dni (Spletni vir 1).

²¹ Hiše in zemljišča v vaseh Voglarji, Nemci, Lokve, Lazna ter Gorenja Trebuša so pripadale državi, ki so ji plačevali desetino, kar pa ni moglo ustvariti servituta, zato so se že leta 1804 prebivalci odrekli zahtevi po servitutu in so bili pripravljene plačevati koncesijo. Omenjeni dve enklavi je kmalu povezala cesta, saj so leta 1770 pot od Nemcev podaljšali do Lokev; cena dograjene poti je znašala 5491 goldinarjev.

Upravičene do servituta so bile naslednje hišne številke:

Ime prebivalca	Vas	Hišna številka
Anton Murovec	Nemci	št. 6
Andrej Strasser	Nemci	št. 5
Anton Gruden	Nemci	št. 4
Anton Rijavec	Nemci	št. 2
Anton Winkler	Nemci	št. 1
Štefan Winkler	Nemci	št. 20
Anton Strasser	Nemci	št. 9

Iz seznama je vidno ime tedanjega gospodarja na katerega pa servitutna pravica ni bila vezana (vir: Oskrbništvo državnih gozdov. Trnovski gozd. Ureditveni elaborat za desetletje 1931–1940).

Nemci so imeli leta 1893 52 prebivalcev, leta 1930 še 39, po nekaterih podatkih 45 prebivalcev. Prebivalci so tedaj imeli v hlevih skupaj 3 vole, 16 krav, 6 telet, 5 konjev in 14 svinj. Leta 2010 je pri Nemcih živelo 28 ljudi. Danes pri Nemcih živi 29 oseb v sedmih starejših hišah in dveh novejših, zidanih na zemljišču (»Pr Patriku«) oz. nastalih iz pomožnih poslopij (»Zad za Winklerjevo hišo«) nekdanje domačije Winkler. Stara hišna ime na Pr' Luru/nekdanj Pr' Tnčaju, Pr'Frboltar/pod Italijo Feštarji (do druge svetovne vojne gozdarska hiša), Pr'Jojšču, Pr'Strosarju, Pr' Winklerju, Pr' Mihlu in pod Slemnom²² pa izpričujejo prvotno naselitev območja.

Spremembe v kmečki ekonomiji Trnovskega gozda po izgradnji cest

Ena izmed najbolj izrazitih sprememb, ki jih je človek naredil v krajini, je zagotovo pot komunikacije: povezave, ceste, kar še posebej izrazito velja za malo poseljeno območje Trnovskega gozda. Izvozno pot iz Trnovskega gozda so zgradili v omenjenih dveh letih, 1756 in 1757, kar je državo stalo 8000

²² Ustni vir Jani Strosar in Goran Gruden, domačina iz Nemcev.

goldinarjev. Cesta je bila dolga okoli 4600 sežnjev²³ (nekaj manj kot 9 km) in je bila z odcepom od državne ceste pri Ajševici speljana proti Kromberku (mimo Coroninijevega gradu), skozi kotanjo severovzhodno od hriba Sv. Danijela na Žerovčevo planino (v bližini današnjega zaselka Pri Peči) in dalje skozi naselje Trnovo do gozdne meje. Gozdna pot je bila široka od 1,5 do 2 sežnjev.

Izgradnja cest je bila velikega gospodarskega pomena tako za kmečko ekonomijo naseljenega prebivalstva kot tudi za deželnega kneza, tedanjega lastnika gozdov Trnovske planote, ki se je po vpeljavi cest močno spremenila. Cena lesa za drva (za kurjavo) se je na račun lažjega transporta v Gorici s 34 avstrijskih lir spustila skoraj za polovico na 16 lir. Dohodki pa so bili zaradi večje količine dobavljenega lesa med letoma 1781 in 1783 petkrat višji od predhodnih let in so s 352 florintov narasli na 1962 florintov. Ta uspeh je vrhovni gozdni in rentni mojster **Leonardo pl. Buglioni**, ki je predhodno opravljal uradniško funkcijo pri višjem mitniškem uradu v Gorici in »*ki je že zelo zgodaj spoznal nezadostne pravilne razmere na območju gozda, tako da je že prva leta svojega delovanja predlagal izgradnjo ceste iz Trnovskega gozda do Gorice*« (Beyer 1891: 6), nadaljeval s politiko izgradnje cest po planoti. Na njegovo pobudo so začeli graditi drugo oz. glavno izvozno cesto od Krnice čez Vitovlje in Ozeljan v Vipavsko dolino. Ta cesta je bila zgrajena v letih 1781 in 1783.²⁴ V letu francoske revolucije so nadaljevali z gradnjo povezave izvozne ceste, ki je segala do notranjosti gozda čez Smrečje do Avške Lazne, od tod po dolini čez Turški klanec na Lokve, kjer

se je pridružila glavni cesti do Trnovega. Tako je bil skoraj celoten del zahodnega dela Trnovskega gozda povezan s cestami, s tem pa so bila povezana tudi naseljena območja. Cesta je omogočila tudi vedno večje ekonomske koristi od gozda. Za primerjavo navajamo nekaj števil, ki potrjujejo ekonomske koristi cestnih povezav pri trgovanju z lesom: povprečni letni čisti donos pred izgradnjo cestnega omrežja v zahodnem delu Trnovskega gozda je pred letom 1758 znašal 352 goldinarjev, leta 1783, ko je bila večina cest že zgrajenih, pa 5757 goldinarjev (Beyer 1891: 7).

Ker pa je bila cesta za naseljeno prebivalstvo velika novost in ker vsaka novost poleg pozitivnega odziva trči tudi ob nestrinjanja, posebej, če so ta povezana z ustaljenimi preživitvenimi strategijami med »staroselci« (Trnovo, Voglarji, Lokve) Trnovskega gozda, je izgradnja komunikacijskih poti najprej izzvala odpor. Način spravila lesa je najprej trčil ob velike težave pri domačinih, ki hlodov niso hoteli prevažati po cesti z vozovi, temveč so še naprej vztrajali pri starem načinu spravila – vlakah. Prav zato se je očitno podjetni Buglioni odločil, da na območje Trnovskega gozda naseli nekaj voznikov iz Koroške. Nakupil je tudi vprežno živino in vozove na uradne stroške, da je lahko izvažal les v lastni režiji. Pri uresničevanju svojih načrtov je še vedno imel številne nasprotnike tako pri domačinih kot pri goriških oblasteh, posebej, ko je na območje gozda s posredovanjem oblasti naselil furmane iz Koroške, ki naj bi z vozovi prevažali les do mesta, saj lokalno prebivalstvo po izgradnji ceste ni bilo pripravljeno opustiti transporta lesa po vlakih. Zaradi nesoglasij s stanovci, ki so mu obljubljali, da prevzamejo spravilo lesa iz Trnovskega gozda, obljube pa niso izpolnili, je prišel Buglioni v letih med 1760 in 1769 v neprijeten položaj, da je moral kot gozdni mojster in administrator Trnovskega gozda vzeti oddajo lesa iz eraričnega (državnega)

²³ Séženj (tudi kláftra) je stara enota za dolžino, ki v metrih meri 1,896 m in izvira iz stare dunajske merske enote: dúnajskega séznja 1,89648 m. Te enote so se uporabljale do leta 1872, ko se je uvedel današnji metrični sistem enot.

²⁴ V dolžini 4748 sežnjev (malo več kot 9 km) s stroški 23.724 goldinarjev (Beyer 1891: 6).

skladišča v Gorici v lasten zakup (s provizijo od lesa) in tako s pomočjo novih naseljencev izpeljal nalogo, ki bi jo morala država.²⁵ Zaradi uspešno vodenega podjetja, ki je les dovažal v mesto, se je razvil živahen promet z drvimi, saj so bile ponudbe stanov nesprijemljive, hkrati pa ni bilo nobene druge konkurence.²⁶ Ker se je začelo krojiti les že v gozdu, je bilo treba pridobiti dodatno delovno silo. Buglioni je predvidel tudi izboljšanje načina podiranja dreves z uvedbo prečne žage (amerikanke)²⁷. Vpeljavo amerikanke pri podiranju drevja so iz Spodnje Avstrije prinesli gozdarji in je v Trnovskem gozdu kmalu izpodrinila žago lokarico ter ročno sekanje dreves s sekirami (prim. Piussi 1976, Zilli 1995: 6). Tu se pravzaprav zdi, da je Buglioni izvajal vsebino leta 1758 izdanega odloka Marije Terezije,²⁸ s katerim je bil prepovedan stari način sečnje dreves s sekiro;²⁹ gozdarji naj bi za podiranje dreves uporabljali žago (Killian 1982: 63). Prav zato se uvedba žage v Trnovskem gozdu povezuje s prihodom gozdarjev iz Dunajskega gozda in gre morda za še eno v nizu možnih izvorov naselitve zaselka Nemci v Trnovskem gozdu.

²⁵ ASTS, 61, Contratto per la fornitura di legno, 16. 4. 1760.

²⁶ ASTS, 23, Atto tra il Waldmastro de Buglioni e due rapresentanti, 30. 3. 1779.

²⁷ Žaga s kombiniranim zobovjem – morda je njeno ime povezano z deželno izvora.

²⁸ Marija Terezija je besedilo odloka kasneje dala zapisati tudi v nov *Terezijanski gozdni red*, izdan leta 1771, v katerem je bilo zapovedano podiranje dreves z žago nizko pri tleh (tako naj bi se regenerirale tudi korenine pri panjevskem načinu gospodarjenja). Red je predvidel tudi, da mora vsaka družina vsako leto zasaditi vsaj dvajset novih dreves, paša in kurjenje v gozdu pa sta bila še naprej prepovedana.

²⁹ Najstarejša oblika podiranja dreves je bilo pokopavanje ali krčenje in podiranje s sekiro. Ko je bilo ugotovljeno, da ima podiranje te vrste svoje slabosti, so od srede 18. stoletja skušali uvajati podiranje z žago oz. z žago, sekiro in zagozdami. Tako je bila sredi 19. stoletja pri nas žaga za navedeno delo že pogosto v rabi (Baš 1980: 56–57).

VIRI IN LITERATURA:

Arhivski viri:

ASTS – Archivio di stato di Trieste

ASTS/23, Atto tra il Waldmastro de Buglioni e due rapresentanti, 30. 3.1779.

ASTS/146 Consiglio, 1754–1777, t. e. 146, 1757;

ASTS/146, Lettera del Waldmastralo de Buglioni, 22. 4. 1757, 16. 10. 1765, 21. 11. 1769.

ASTS, 61, Contratto per la fornitura di legno, 16. 4. 1760.

SI AS – Arhiv Republike Slovenije

SI AS 179, Franciscejski kataster, SI AS 179/G/FJ/G117/g/Ao9, Lokve, k. o.

Literatura:

Avstro-ogrska monarhija v besedi in podobi. Slovenci. 2, Kranjska, Primorje. M. Kropelj Telban in I. Slavec Gradišnik (ur.), 2018. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Baš, A. 1980: Gozdno gospodarstvo. V: *Slovensko ljudsko izročilo: pregled etnologije Slovencev*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 54–57.

Beyer, M. 1891: Das Wegetz im Ternovanwalde. V: *Centralblatt fuer dasgesamte Forstwesen*, 333.

Della Bona, G. 1856: *Osservazioni e aggiunte sopra alcuni paesi dell'Istoria della Contea di Gorizia di Carlo Morelli di Schoenfeld*. Gorizia: [s. n.], 222–223.

Dorsi, P. 1983: Il Sistema giudizi locali nel Goriziano tra XVIII e XIX secolo. V: *Quaderni Giuliani di Storia*, IV, n. 1, 1893, 7–62.

Boris, G. 2018: Terezijanske reforme – gibalo sprememb občutka pripadnosti in povezanosti ter

identitet v slovenskem prostoru. V: *Marija Terezija med razsvetljenskimi reformami in zgodovinskim spominom*. Ljubljana: ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa: Založba ZRC, 2018, 195–216.

Kačičnik Gabrič, A. 2004: *O kmečkih dolgovih nekoliko drugače. Problem servitutnih pravic na posestvu Snežnik*. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije.

Killian, H. 1982: Una innovazione selvicolturale: l'introduzione della sega nell'Europa Centro-Settentrionale. V: *Quaderni storici*, 49, XVII, N.1, 59–70.

Kozorog, E. 2008: Mejna znamenja na Severnem Primorskem. V: *Goriški letnik*, št. 32.

Morelli di Schönfeld, C. 2003: *Istoria della Contea di Gorizia : in quattro volumi compresavi un appendi-*

ce di note illustrative. [Monfalcone]: Edizioni della Laguna, 2003.

von Mailly, A. 2004: *Cultura tedesca nella Contea*. V: *Ricordi Goriziani*. Gorizia: Leg, 99–107.

Majdič, V. 1966: *Pomenski izvor slovenskih krajevnih imen*. V: *Geografski vestnik*, št. 1, 99–124.

Močnik, H. 1974: *Trnovska planota*. Gorica: [s. n.].

Oskrbništvo državnih gozdov. Trnovski gozd. Ureditveni elaborat za desetletje 1931–1940. [prepis in prevod italijanskega ureditvenega elaborata, interno gradivo].

Torkar, S. 2020: *Zgodovinska antroponimija in toponimija vzhodne Tolminske*. Ljubljana: Založba ZRC.

Piussi, P. 1976: *Un inventario forestale del XVIII. secolo per i boschi costieri dell'Alto Adriatico*. Roma: Ministero dell'agricoltura e delle foreste.

Rajšp, I., D. Trpin. 1997: *Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787*. Opisi, zemljevid, 3. zvezek, K180 C1, 79–80.

Rijavec, M. 2013: *Na robu*. Koper: Ognjišče.

Rösener, W. 2007: *Kmetje v evropski zgodovini*. Ljubljana: *cf.

Šušmelj, J. 2014: *Andrej baron Winkler 1825–1916*. Lokve: Društvo ljubiteljev narave Planota.

Zilli, S. 1995: *I boschi alti i negri. La foresta di Teranova tra età moderna e contemporanea*. V: *Annali di storia isontina* 5, 5–35.

Spletni viri:

Spletni vir 1: Primorski slovenski biografski leksikon: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi924450/> (dostop: 7. 10. 2024).